

О. БЛОК У ПРОЧИТАННІ Г.СВИРИДОВА

Життя генія завжди зберігає ореол загадковості, тому що за низкою зовнішніх подій, навіть досконало вивчених, завжди лишається глибоке невідомого, того, що не можна виразити, того, що називають життям творчого духу, сповненого боротьби, сумнівів, сумлінної праці. Подібне життя творчого духу неможливо дізнатися остаточно. Саме тому так довго живуть в нашій свідомості, у багатьох наукових дослідженнях та художніх інтерпретаціях глиби творчості попередніх епох – Й.С.Бах, В.А.Моцарт, Н.Паганіні, А.Пушкін, М.Гоголь, Л.Толстой. Особливою постаттю в композиторській творчості ХХ ст. є видатний майстер Георгій Свиридов.

Творчість Г.Свиридова, як зазначають більшість з дослідників-музикознавців, можна назвати піснею як у прямому сенсі цього слова, так і в переносному. Композитор створював переважно вокальні твори, тому виникає питання взаємодії його власного композиторського стилю зі стилем літературного першоджерела. Глибинний зв'язок слова та музики, найтонша увага до поетичної манери поета-співавтора створюють умови, завдяки яким поетичні якості стилю завдяки музиці підіймаються на новий якісний рівень та виступають особливо яскраво. «Музику я створюю «з глибини душі», і зміст обраних мною текстів повинен відповідати моїм почуттям. Зміст тексту повинен співпадати з тим, що я намагаюсь висказати як композитор. Тому абсолютно природно, що ближчими мені є наші національні поети – Пушкін, Блок, Єсенін, Маяковський», – говорив композитор.

Безперечно, для Г.Свиридова мистецтво слова посідає вищу ступінь в ієрархії мистецтв. Композитор не просто обожає поезію та добре знається на ній, але й високо цінує слово як символ духовності, морально-естетичного начала. Робота композитора над текстом у чомусь подібна до роботи майстра художнього слова: обидва, виходячи з загального задуму, озвучують поетичний текст, відшукують потрібні інтонації, акценти, паузи, темпи, тембри, регістри та контрасти. Але завдання актора при цьому зводиться до інтерпретації у вузькому розумінні цього слова, а композитор, не обмежуючись цим, створює певну систему музичних образів, що доповнює поетичну систему.

За всім масивом вокальних творів Г.Свиридова постає одна з кардинальних проблем музичного мистецтва як такого й свиридівської творчості зокрема: проблема музики й слова, композитора й поета. Г.Свиридов знайшов свій шлях у рішенні цієї проблеми. У його вокальних творах відбувається певна важлива структурна подія: мелодійна й ритмічна лінія настільки тісно сплітається з ритмічним і метричним життям вірша, що часом створюється враження: саме із цією музикою народжується вірш.

Звернення до блоківської поезії вводить у творчість Г.Свиридова нові для нього образи й мотиви: «ожахливий» світ міста Блока та Достоевського;

люди, замучені життям, що гинуть у темряві та прагнуть до світла – подібна тематика вперше з'являється в «Петербурзьких піснях» (1961–1963). Духовні, філософські пошуки композитора ведуть через просвітлені «Смутні пісні» (1962) з їх анти-експресіоністичним відношенням до смерті, – до «Голосу з хору» (1963), певній вершині філософської лірики Свиридова.

Всі загальні й індивідуальні риси, які утворюють єдність творчої позиції обох художників, по суті, визначені найважливішою й найрідшою якістю, насамперед теми творчості. Вони завжди великі й значні. Життя й смерть, художник і світ, Росія й революція. І головна, невідступна думка – про Батьківщину.

Народність творчості. Г. Свиридов писав про поета: «Блоку було притаманне також почуття глибоко народного, що значно відрізняло його від поетів його кола та надавало його творчості інші масштаби. Він говорив: «Геній насамперед є народним...» [5]. Ідея народності знайшла своє відображення в таких висловлюваннях Блока, народжених та вистражданих творчим досвідом: «Творчість художника є відгук... душі народної. Мистецтво народжується з вічної взаємодії двох музик – музики творчої особистості та музики, яка звучить в глибині народної душі» [4]. Зазначимо, що цей вислів напряду ми можемо віднести і до творчості Свиридова. Адже про роль, наприклад, обряду або ритуалу у хорових творах Свиридова можна говорити як про чітко визначену прикмету його драматургії. Тут бачимо і широкі традиції фольклору, епосу, національного професійного мистецтва. Весільні пісні в центрі «Весняної кантати» та «Курських пісень», купальська ніч у «Поємі пам'яті С. Єсеніна» – чіткі ознаки національної культури. Друга частина кантати «Нічні хмари» – «У берега зеленого» – це також обряд та символ ритуалу, підкресленого суворим псалмодуванням у музиці.

Відношення до традиції. У Блока це і пристрасна увага до історії, і опора на всю попередню культуру як російську, так і західну. І в самій поетичній мові розвиток найбагатшої системи засобів виразності, що були випрацьовані російською класичною поезією. У свиридівській творчості проблема традицій – одна з найважливіших. І в загальних рисах вона має ті ж самі контури, що і у Блока: живе почуття історії, відчуття за плечима величезної культури минулого, подальший природний розвиток російської музичної мови.

Композитор одразу відчув у Блока найголовніше: душевний жар та цільність духа поета. Свиридов зрозумів, що поезія Блока – пісня, проста і цільна, пісня про все складне, що турбує людину.

Література

1. Аркадьев М. К музыке Г. Свиридова: композитор и трансценденция / М. Аркадьев // Музыкальная академия. – 1996. – № 1.
2. Гуковский Г. А. К вопросу о творческом методе Блока / Г. А. Гуковский // Александр Блок. Новые материалы и исследования. – М., 1980. – Кн. 1.
3. Книга о Свиридове. – М., 1983.
4. Максимов Д. Пoesия и проза Александра Блока / Д. Максимов. – Л., 1975. – С. 29.
5. Свиридов Г. Блок и музыка / Г. Свиридов // Книга о Свиридове. – М., 1983. – С. 256.